

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІДОКРЕМЛЕНИЙ СТРУКТУРНИЙ ПІДРОЗДІЛ
«ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ МИКОЛАЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО»**

**ЦИКЛОВА КОМІСІЯ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНОГО
ТА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО НАПРЯМУ ПІДГОТОВКИ**

**НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА ДИСЦИПЛІНИ
«ОСНОВИ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ»**

освітньо-професійний ступінь

фаховий молодший бакалавр

галузь знань:

23 Соціальна робота

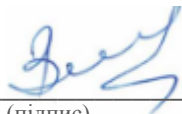
спеціальності:

231 Соціальна робота

2022 – 2023 навчальний рік

Програму розроблено та внесено: ВСП «Фаховий коледж Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського»

Розробник: Вдовиченко Раїса Петрівна, викладач, кандидат педагогічних наук, доцент.

(підпис)

Вдовиченко Р.П.
(прізвище та ініціали)

Програма затверджена на засіданні циклової комісії економіко-гуманітарного та загальноосвітнього напрямку підготовки.

Протокол № 8 від «30» серпня 2022 року

Голова циклової комісії

(підпис)

Мікрюкова К.О.
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено навчально-методичною комісією коледжу

Протокол від «31» серпня 2022 року № 6

Голова навчально-методичної комісії

(підпис)

Сахарова О.М.
(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Основи родинного виховання» складена Вдовиченко Р.П. відповідно до освітньо-професійної програми підготовки фахових молодших бакалаврів галузі знань: 23 Соціальна робота Спеціальність:231 Соціальна робота. Освітня програма Соціальна робота.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: процес навчання та виховання студентів ЗФПВО в умовах реформування та модернізації системи освіти в Україні.

Міждисциплінарні зв'язки. Навчальна дисципліна «Основи родинного виховання» базується на основах загальної педагогіки, теорії навчання та виховання, має зв'язок з такими дисциплінами як: «Психологія спілкування». «Основи філософських знань», «Психологія спілкування». «Загальна психологія», «Соціальна робота з дітьми – сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування», «Соціальна робота на виробництві».

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є: розкрити сучасні наукові уявлення про психологію сім'ї, доцільні шляхи і засоби сімейного виховання дітей та сформувані у студентів певні вміння і навички консультування батьків з питань родинного виховання.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- забезпечення студентів знаннями про: психологію сім'ї, специфіку сімейного виховання;
- роль батьків та інших членів родини у формуванні особистості дитини;
- особливості статевої ідентифікації хлопчиків і дівчаток та врахування цього фактора у сімейному вихованні;
- методи педагогічного впливу батьків і доцільність їх використання.

У результаті засвоєння навчальної дисципліни здобувач фахової передвищої освіти повинен демонструвати такі **результати навчання:**

РН 1. Здійснювати пошук, аналіз та оброблення інформації для розв'язання професійних завдань.

РН 3. Розв'язувати типові задачі в професійній діяльності.

РН 5. Застосовувати етичні принципи і стандарти соціальної роботи у професійній діяльності.

РН 6. Використовувати технології соціальної діагностики, профілактики, корекції із застосуванням сучасних форм та методів професійної діяльності.

РН 7. Застосовувати на практиці нормативно-правові акти з питань надання соціальних послуг.

РН 11. Аргументувати шляхи подолання проблем та обирати методи їх розв'язання.

РН 14. Планувати, аналізувати, контролювати й оцінювати власну роботу і роботу інших осіб у спеціалізованому контексті.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студент оволодіває такими **компетентностями:**

Інтегральна компетентність	Здатність вирішувати типові спеціалізовані задачі та практичні проблеми у соціальній сфері або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів соціальної роботи, та може характеризуватися певною невизначеністю умов; нести відповідальність за результати своєї діяльності; здійснювати контроль інших осіб у визначених ситуаціях.
Загальні компетентності	ЗК 1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні. ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку

	<p>предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.</p> <p>ЗК 5. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</p> <p>ЗК 6. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.</p> <p>ЗК 7. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.</p> <p>ЗК 8. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.</p>
<p>Спеціальні компетентності</p>	<p>СК 2. Здатність використовувати на практиці знання нормативно-правових актів соціальної роботи і соціального забезпечення.</p> <p>СК 4. Здатність розуміти соціально-психологічні явища, процеси становлення, розвитку та соціалізації особистості.</p> <p>СК 7. Здатність визначати шляхи подолання соціальних проблем і знаходити ефективні методи їх вирішення.</p> <p>СК 8. Здатність надавати допомогу і підтримку спеціальним групам клієнтів.</p> <p>СК 9. Здатність застосовувати сучасні технології та методи професійної діяльності.</p> <p>СК 12. Здатність дотримуватися етики професійного спілкування і стандартів соціальної роботи.</p>

Мова навчання – українська.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит 1. Становлення та розвиток інституту сім'ї в Україні

Тема 1. Родинне виховання як наука

Тема 2. Характеристика сім'ї як соціального інституту формування особистості, тенденції її розвитку

Тема 3. Вітчизняний та світовий досвід родинного виховання

Кредит 2. Специфіка сімейного виховання

Тема 4. Сім'я і її вплив на формування особистості дитини.

Тема 5. Особливості спілкування дорослих з дітьми в сім'ї

Тема 6. Причини і профілактика конфліктів батьків і дітей.

Кредит 3. Особливості родинного виховання

Тема 7. Методи виховання у сім'ї.

Тема 8. Статеві особливості розвитку дітей та їх урахування у родинному вихованні

Тема 9. Організація безпечного середовища в умовах сім'ї. Організація змістовного дозвілля в сім'ї

Тема 10. Педагогічна майстерність батьків

Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Родинне виховання як наука

Предмет родинного виховання. Зв'язок родинного виховання з іншими науками. Сім'я в умовах становлення незалежної України. Оздоровлення умов родинного виховання як важлива умова соціалізації особистості.

Тема 2. Характеристика сім'ї як соціального інституту формування особистості, тенденції її розвитку

Сім'я в умовах становлення незалежної України. Оздоровлення умов сімейного виховання як важлива умова соціалізації особистості. Функції сім'ї: економічна, регулятивна, репродуктивна, сексуальна, виховна, комунікативна, рекреативна, психотерапевтична. Взаємозв'язок функцій. Основні типи сімей.

Виникнення сім'ї. Поняття роду, родини. Регіональні особливості сімейних обрядів та звичаїв. Особливості виховання в українській родині. Родинні зв'язки у сім'ї. Створення генеалогічного дерева сім'ї. Традиції родинного виховання, шанування старших. Обереги. Виховна роль громади в українському суспільстві.

Тема 3. Вітчизняний та світовий досвід родинного виховання

Характеристика основних тенденцій виховання дітей в родині. Українські класики про виховання дітей. Аналіз світового досвіду щодо практики родинного виховання.

Тема 4. Сім'я і її вплив на формування особистості дитини.

Поняття про шлюб і сім'ю: зміст терміна "шлюб", його походження; сім'я, її ознаки. Фактори стабільності шлюбу і сім'ї. Проблеми стабільності шлюбу і сім'ї (за результатами опитування батьків). Типові критичні періоди у житті сім'ї. Життєвий цикл сім'ї. Умови створення психологічно здорової сім'ї. Основні специфічні ознаки сімейного виховання, його відмінність від суспільного.

Процес розвитку дитини до народження. Дослідження вчених в галузі перинатальної педагогіки і психології. Особливості соціалізації дитини в сім'ї. Рання соціалізація дитини у сім'ї, її механізми. Психологічні механізми соціалізації, за допомогою яких батьки впливають на своїх дітей: ідентифікація і наслідування, підкріплення. Особливості материнської і батьківської любові. Моделі поведінки батьків. Типи матерів та їх вплив на формування дитини. Функції батька у вихованні дитини. Вплив братів і сестер. Виховання близнюків. Діти без батьків. Діти в прийомній сім'ї. Вплив дідусів і бабусь на виховання дитини.

Тема 5. Особливості спілкування дорослих з дітьми в сім'ї

Специфіка спілкування в родині. Спілкування та його значення в житті людини. Різновиди спілкування. Механізми спілкування. Сімейні ролі. Дефекти спілкування. Стиль спілкування і взаємодії та його вплив на розвиток дитини. Сім'я і міжособистісні конфлікти. Типологія конфліктів. Конфлікти батьків і дітей. Об'єктивні причини конфліктів батьків і дітей. Профілактика виникнення конфліктів. Конструктивні способи виходу з конфліктів.

Тема 6. Причини і профілактика конфліктів батьків і дітей.

Типологія сімейних конфліктів. Конфлікти між батьками – підґрунтя конфліктів з дітьми. Природні потреби дитини та внутрішні конфлікти особистості. Вікові особливості розвитку дитини як фактор небезпеки виникнення конфліктів. Роль неправильного сімейного виховання у виникненні конфліктів батьків і дітей. Роль батьків у вирішенні конфліктів між дітьми. Аналіз педагогічних ситуацій. Розробка шляхів попередження конфліктів та конструктивного виходу з конфлікту.

Тема 7. Методи виховання у сім'ї.

Система методів сімейного виховання, її характеристика (виховні впливи: когнітивні, емоційні, поведінкові). Авторитет батьків. Види авторитету (формальний, функціональний, особистий). Сутність та зміст батьківського авторитету. Принципи побудови ефективної комунікації у дитячобатьківських стосунках (Т. Дрейкус, Х. Джайнотт, Т. Гордон). Стилі сімейного виховання. Заохочення і покарання як способи регуляції поведінки дитини. Психологічні умови їх ефективності (біхевіоризм, психоаналіз, гуманістична психологія). Дисциплінування дій дитини у сім'ї та його значення для морального розвитку. Система батьківського контролю (вимоги, заборони, санкції). Види порушень сімейного виховання: гіпопротекція, гіперпротекція (потураюча і домінуюча), гіперсоціалізуюче виховання (за типом підвищеної моральної відповідальності), емоційне пригноблення, суперечливе виховання, жорстоке поводження, їх вплив на розвиток дитини. Причини неадекватного ставлення до дитини. Види жорстокості до дитини. Організація безпечного середовища для дітей.

Психологічні механізми формування дисципліни. Порівняльний аналіз вітчизняного і закордонного досвіду. Попередження насильства в сім'ї. Методи підтримки дисципліни у сім'ї за Р. Кемпбеллом. Розробка педагогічних правил заохочення та покарання в сім'ї (робота в групах).

Тема 8. Статеві особливості розвитку дітей та їх урахування у родинному вихованні

Поняття біологічної статі. Етапи творення біологічної статі за Дж. Мани. Порушення гармонії механізмів статевої диференціації. Біологічна стать як основа для подальшого статевого дозрівання. Ознаки пубертатного розвитку хлопчиків і дівчат за В. В. Кришталем і Н. К. Агішевою. Поняття про статеві ролі. Статевотипізована поведінка і її наслідки у вихованні хлопчиків і дівчаток. Поняття про стать психічну. Механізми її формування.

Статева ідентичність. Відмінності у психології хлопчиків і дівчаток, що проявляються у пізнавальній, комунікативній, емоційній і поведінковій сферах на різних етапах становлення особистості. Особливості статевої соціалізації хлопчиків і дівчаток.

Тема 9. Організація змістовного дозвілля в сім'ї

Обговорення поняття «змістовне дозвілля». Аналіз досвіду організації дозвілля у власній сім'ї. Систематизація видів дозвілля. Приклади дозвіллевої діяльності в сім'ї з подальшим обговоренням.

Тема 10. Педагогічна майстерність батьків

Характеристика поняття «безпечне середовище». Особливості створення безпечного середовища для дітей раннього та дошкільного віку. Дитячі страхи. Особливості створення безпечного середовища для дітей шкільного віку. Розробка моделі безпечного середовища

Новітні підходи щодо педагогізації батьків. Зміст виховної роботи серед батьків. Формування усвідомленого батьківства. Школа молодих батьків. Тато-школи. Методи дослідження сім'ї і сімейного виховання. Особливості використання і спрямованість таких методик: методика АСВ («Аналіз сімейних взаємостосунків» Е. Г. Ейдемільера); ОСБ (тест-опитувальник ставлення батьків А. Я. Варги і В. В. Століна); методика РАКУ (Виявлення батьківських установок і реакцій Е. Шефера); опитувальник ВБД («Взаємодія батько – дитина» І. М. Марковської).

3. Список рекомендованої літератури:

Базова

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Закон України «Про фахову передвищу освіту» від 06.06.2019. № 2745-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text>
3. Бондарчук О. І. Психологія сім'ї: Курс лекцій. К. : МАУП, 2011. 96 с.
4. Беленька Г. В. а ін. Здоров'я дитини - від родини : колективна монографія. Київ : СПД Богданова А. М., 2006. 220 с .
5. Коваль Л.Г. Соціальна педагогіка. Соціальна робота: навчальний посібник. К.: ІЗМН, 2017. 392 с. 42
6. Макаренко А.С. Книга для батьків. К.: Рад. школа, 1978. 264 с.
7. Макаренко А.С. Загальні умови сімейного виховання: Твори в 7 Т. К. 1954. Т.4.
8. Маценко Л.М. Педагогіка сімейного виховання : навчальний. К. : НАКККМ, 2018. 293 с.
9. Постовий В.Г. Сучасна сім'я та її педагогіка. К., 1994.
10. Соціально-педагогічні засади профілактики насильства в сім'ї : науково-методичний посібник. авт. кол.: Повалій Л. В., Постовий В.Г., Барило А.В. та ін.. К.: Педагогічна думка, 2011. 230 с.
11. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / За заг. ред. А.Й. Капської, І.М.Пінчук, С.В. Толстоухової
12. Соціальна педагогіка: навчальний посібник / За ред. А.Й. Капської. К., 2010. 264 с.
13. Сухомлинський В.О. Батьківська педагогіка. К. : Радянська школа, 1978. 263 с.
14. Сухомлинський В.О. Сто порад вчителю / В.О. Сухомлинський.Вибрані твори: В 5 т. К.: Радянська школа, 1976.

Допоміжна література

1. Денисюк О. М. Раннє дитинство: стан, проблеми, перспективи розвитку. К. : Держ. ін-т пробл. сім'ї та молоді, 2013. 116 с .
2. Духовні потреби дітей України: Монографія / Під заг. ред. Ж.В. Петрочко. К. : Видавничий дім «Калита», 2005. 108 с.
3. Книга для батьків : посібник до тренінгового курсу «Підготовка кандидатів у прийомні батьки та батьки-вихователі» / за заг. ред. Т. Ф. Алексеєнко. К. : Науковий світ, 2006. 496 с .
4. Бондаровська В. Школа для батьків. К. : Батискаф : Аванпост-Прим, 2013. 320 с .
5. Яценко Л. В., Постовий В. Г. Гендерні особливості підготовки старшокласників до сімейного життя : навч. посіб. Корсунь–Шевченковский : ФОП Майданченко І. С., 2009. 257 с.

Інформаційні ресурси

1. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського [Електронний ресурс]: [Веб-сайт]. Електронні дані. Київ: НБУВ, 2013-2015. Режим доступу: www.nbuv.gov.ua

2. <http://www.library.ukma.kiev.ua> Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія»
3. <http://www.osvita.org.ua> – Освітній портал – все про освіту в Україні.
4. <http://nbuv.gov.ua> – сайт Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.
5. <http://korolenko.kharkov.com> – сайт Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання:
іспит (6 семестр).

5. Засоби діагностики успішності навчання:

Засобами діагностики та методами демонстрування результатів навчання є: завдання до практичних занять, завдання для самостійної роботи (реферати, творчі завдання, термінологічний словник), контрольні роботи, поточне опитування, тестування, перевірка лекційних зошитів, перевірка зошитів з практичних робіт.

Форма підсумкового контролю успішності навчання: іспит.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних, семінарських та індивідуальних занять; має на меті перевірку рівня підготовки студентів до виконання конкретної роботи. Види поточного контролю: усне та письмове опитування, тестування, самоконтроль, складання схем, таблиць, опорних конспектів, дидактичних тестів.

Підсумковий контроль здійснюється з метою оцінки результатів навчання студента. Види підсумкового контролю: контрольна робота, іспит.

Контрольна робота - вид підсумковою контролю, що полягає в оцінюванні засвоєння студентом навчального матеріалу. Передбачає оцінювання знань студентів за трьома рівнями: тестовим, понятійним та продуктивним.

Іспит - вид підсумкового контролю, що полягає в оцінюванні засвоєння студентом навчального матеріалу на підставі виконання ним певних типів робіт на практичних, семінарських та індивідуальних заняттях, модульних контрольних робіт та індивідуального навчально-дослідного завдання.